

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.4:631.162

Обліково-аналітичне забезпечення виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах

Гадзевич О.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Шпатовська Т.А.

студентка

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті досліджено концептуальні питання обліково-економічного забезпечення запасів на сільськогосподарських підприємствах. Проаналізовано класифікацію і методи вибуття виробничих запасів. Визначено основні принципи та методи управління виробничими запасами на сільськогосподарських підприємствах. Обґрунтовано основні проблеми пов'язані з їх обліком та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: виробничі запаси, організація, облік, контроль, автоматизація, управління виробничими запасами.

Гадзевич О.І., Шпатовська Т.А. УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАПАСОВ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье исследованы концептуальные вопросы учетно-экономического обеспечения запасов на сельскохозяйственных предприятиях. Проанализированы классификацию и методы выбытия производственных запасов. Определены основные принципы и методы управления производственными запасами на сельскохозяйственных предприятиях. Обоснованы основные проблемы связанные с их учетом и предложены пути их решения.

Ключевые слова: производственные запасы, организация, учет, контроль, автоматизация, управление производственными запасами.

Hadzevych O.I., Shpatykovska T.A. ACCOUNTING AND ANALYTICAL SOFTWARE INVENTORY ON FARMS

In the article the conceptual issues of accounting and economic security of stocks on farms. Analysis and classification methods of disposal of inventory. The basic principles and methods of inventory on farms. The basic problems associated with their account and proposed solutions.

Keywords: inventory, organization, accounting, control, automation, management of inventory.

Постановка наукової проблеми у загальному вигляді. Виробничі запаси є важливою обліково-економічною категорією та об'єктом бухгалтерського обліку, займають вагомим місце в оборотних активах та беруть участь у формуванні кінцевого продукту діяльності. Ключовою складовою при формуванні собівартості готової продукції є виробничі запаси оскільки вони займають особливе місце не лише у складі майна підприємства, а й у структурі витрат підприємства. Сільськогосподарське виробництво належить до галузей із високим рівнем матеріаломісткості. Питома вага затрат сировини і матеріалів у собівартості сільськогосподарської продукції становить від 50% до

80%. Цей факт свідчить, що раціональне використання виробничих запасів має для даної галузі суттєве значення. Проте дослідження практики обліку та аналізу на підприємствах аграрної сфери показали, що облік та аналіз використання сировини і матеріалів має ряд недоліків і потребує вдосконалення.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблеми організації та методики бухгалтерського обліку виробничих запасів досліджували вітчизняні та іноземні вчені: Ф. Ф. Бутинець, М. Ф. Огійчук, З. Д. Овчарик [1], Г. Г. Сопко, Л. К. Сук, Н. М. Ткаченко, Ю. Я. Беляєв [2], С. М. Хмелевський, В. М. Шваб, С. В. Абрамов, П. С. Бузруких та інші.

Проте ряд важливих проблем обліку виробничих запасів залишаються актуальними та потребують нагального вирішення. До цих питань належить:

- організація складського господарства, оцінки виробничих запасів;
- кваліфікованого підходу до вирішення організаційно-методичних питань щодо обліку виробничих запасів та можливості широкого використання при цьому інформаційно-комп'ютерних технологій, що підвищуватиме якість отриманої обліково-аналітичної інформації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розгляд питань розробки теоретичних і методичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та аналізу використання виробничих запасів у сільськогосподарських підприємствах, спрямованого на забезпечення обліково-аналітичною інформацією системи управління сільськогосподарських формувань.

Виклад основного матеріалу. Особливість сучасного стану обліку виробничих запасів на підприємствах України полягає в тому, що в П(С)БО 9 та Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку запасів, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 10.01.2007 №2, наведено лише загальні положення щодо оцінки цих об'єктів, їх обліку на складі та в бухгалтерії і недостатньо приділено уваги особливостям методики обліку окремих видів запасів (у рекомендаціях подано лише відмінності щодо обліку тари).

Виробничі запаси належать до загальної категорії «запаси», визначення яких подано згідно з П(С)БО 9 «Запаси», запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва й утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [3].

Серед вчених однозначного трактування поняття виробничих запасів не існує. Беляєв Ю. Я. під запасами розуміє «предмети праці, які в процесі виробництва перетворюються в ті чи інші продукти або готову продукцію, призначену для особистого чи виробничого споживання» [6]. Безруких П. С. виробничі запаси характеризує як «різні речові елементи виробництва, які повністю споживаються в кожному циклі і всю свою вартість переносять на вартість виробленої

продукції, виконаних робіт і наданих послуг» [5]. Проте, найбільш оптимальним, на нашу думку, є визначення виробничих запасів – як складової частини предметів праці, які беруть участь у виготовленні продукції, але, які безпосередньо ще не задіяні у виробничому процесі, споживаються протягом одного виробничого циклу і всю свою вартість переносять на вартість кінцевого продукту.

Сільськогосподарське виробництво пов'язане з технологічними, речовими та організаційними і біологічними факторами та кліматичними умовами. Вплив природних умов на виробничий процес зумовлює сезонність сільськогосподарського виробництва, нерівномірність використання робочої сили та сільськогосподарської техніки.

Зима – сезон застою, у цей період відбувається списання тільки тих запасів, які пов'язані з адміністративною діяльністю. Виробничий цикл і безперервне списання запасів починається з квітня по кінець липня, ґрунт готують для посіву ярих культур. Кінець серпня – вересень дуже напружений період в сільському господарстві, тому що прибирання ярих та посів озимих відбувається в одному періоді. Річний цикл завершується посівом озимини і підприємства починає готувати техніку до зими [4]. Тому їх облік має досить специфічний характер порівняно з звичайними торговими чи виробничими підприємствами.

Необхідними передумовами правильної організації обліку запасів є:

- 1) раціональна організація складського господарства;
- 2) розробка номенклатури запасів;
- 3) наявність інструкції з обліку виробничих запасів;
- 4) правильне групування (класифікація) запасів;
- 5) розробка норм витрачання запасів.

Метою управління виробничими запасами є забезпечення в потрібний момент необхідною кількістю матеріалів для виробництва запланованої продукції. Від того, яким чином ведеться управління виробничими запасами, значною мірою залежать фінансові результати діяльності підприємства. Оскільки, якщо виробничі запаси менші, ніж потрібно підприємству, то можливі зупинки виробництва, під час яких працівникам необхідно платити заробітну плату за простій, штрафи за невиконання договорів, зменшуються обсяги виробництва. Якщо ж виробничих запасів більше, ніж необхідно, то підприємство відволікає з обороту грошові кошти, які могли

бути вкладені в інші проекти. Важливим моментом управління запасами є визначення і додержання їх оптимальної величини. Для цього використовують різні моделі управління, зокрема: базова модель EOQ, модель виробничого замовлення, модель управління запасами з фіксованим розміром замовлення, модель з фіксованим інтервалом часу між замовленнями, модель зі встановленою періодичністю поповнення запасів та модель «мінімум-максимум». Основою управління виробничими запасами є визначення вартості замовлення, час завезення та кількість запасів. Для цього необхідно розрахувати оптимальний обсяг замовлення чи поставки [5].

Наявність виробничих запасів на підприємстві є необхідною умовою для розвитку ефективної його діяльності, покращення фінансових результатів, збільшення майбутніх прибутків. Контроль за збереженням матеріальних ресурсів, раціональним використанням їх у виробництві має досить велике значення.

На різних підприємствах виробничі запаси можуть мати різне призначення залежно від функції, яку вони виконують у процесі виробництва, а також від особливостей підприємства.

Щодо класифікації виробничих запасів, то тут думки різних вчених розбігаються. На нашу думку, доцільною є класифікація запропонована Огійчуком М. Ф. згідно якої до складу виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах відносять:

- насіння і садівний матеріал;
- корми – концентровані, грубі, соковиті, тваринні і мінеральні корми тощо;
- нафтопродукти – гас, бензин, дизельне паливо, нігрол, автол, дизельне масло, солідол, технічний вазелін тощо;
- тверде паливо – дрова, вугілля, торф, брикет тощо;
- різна сільськогосподарська сировина для переробки в млинах, крупорушках, олійницях, сушарках тощо;
- запасні частини і ремонтні матеріали [1];

Склад матеріальних оборотних засобів у сільськогосподарських підприємств досить різноманітний. Відсоткове співвідношення між окремими елементами оборотного капіталу являє собою структурою. По окремих підприємствах вона може істотно різнитися, що зумовлено їх виробничим напрямком і рівнем розвитку економіки.

Шляхи надходження запасів на підприємство: купівля у постачальника; безоплатне отримання; як внесок до статутного капіталу

засновниками підприємства; виготовлення власними силами; в результаті обміну на подібні та неподібні запаси.

Аналізувати використання виробничих запасів на підприємстві можна проводити за допомогою різноманітних методів аналітичного дослідження, виходячи з того, якими даними оперує аналітик та яка кінцева мета і цільовий характер аналізу.

Для організації безперебійного постачання, розміщення, зберігання і видачі виробничих запасів потрібно правильно організувати складське господарство, тому що в діяльності підприємства не завжди можна добитися повного узгодження темпів постачання матеріальних ресурсів, темпів виробництва і збуту готової продукції [6].

Тому доцільно контроль за запасами проводити у відповідності з наступними принципами:

1) завозити матеріали необхідно лише ті, що використовуються у виробництві;

2) розмір запасу кожного виду сировини та матеріалів встановлювати з урахуванням середнього виробничого запасу, який містить поточну потребу, підготовчий та гарантійний запаси;

3) зберігання запасів організувати за сучасними ресурсозберігаючими технологіями;

4) запаси повинні підлягати повному обліку, маркуванню та етикетуванню [7].

Існують ситуації за якими відбувається списання запасів зі складу. Зокрема це: відпуск у виробництво, псування, продаж, внесення до статутного капіталу іншого підприємства тощо.

Відповідно до п.16 П(с)БО 9 «Запаси» у випадку будь-якого вибуття запаси оцінюються за одним із методів: ідентифікованої собівартості одиниці запасів, середньозваженої собівартості, метод ФІФО, нормативних затрат та ціни продажу [3].

Для запасів, які мають однакоє призначення і однакові умови використання, застосовується тільки один із зазначених методів.

Вибір правильного методу вибуття запасів є важливим чинником для діяльності підприємства та повноцінного використання його виробничої потужності. Адже правильний вибір методу впливає на головний результат підприємства – отримання прибутку. Метод, яким відпускаються запаси у виробництво має бути зазначений в Наказі про облікову політику, і не має ні в якому разі суперечити діяльності підприємства.

Для обліку матеріальних цінностей використовуються типові форми первинних доку-

ментів, що утворюють вхідну інформацію, зокрема: прибутковий меморіальний ордер, здавальна накладна, товарно-транспортна накладна та інші. Вихідною інформацією складського обліку є: картка складського обліку матеріалів, лімітно-забірна картка, оборотна відомість матеріальних цінностей та ін. А в бухгалтерії основною регламентованою вихідною інформацією з обліку матеріальних цінностей є: інвентаризаційна відомість наявності матеріальних цінностей, зведена відомість надходження матеріальних цінностей [8].

Все більшого розповсюдження набуває автоматизація обліку виробничих запасів на підприємствах. Технологічний процес автоматизованого оброблення даних з обліку виробничих запасів полягає у виконанні всіх потрібних операцій введення, оброблення, збереження й надання потрібної інформації, групування даних на рахунках, із метою контролю за наявністю та витратами матеріальних засобів зі своєчасним складанням звітності.

Для автоматизації обліку в Україні серед сільськогосподарських підприємств найбільш використовуваною є програма «1С: Підприємство» а саме її версія 7.7. Це універсальна програма масового призначення для автоматизації бухгалтерського і податкового обліку, що включає підготовку обов'язкової (регламентованої) звітності. Все ширшого розповсюдження набуває наступна версія програми – «1С:Бухгалтерія 8.1», яка забезпечує рішення всіх задач, що стоять перед бухгалтерською службою підприємства, якщо до її повноважень повністю входить облік на підприємстві, включно з випискою первинних документів, обліком продажів і т.д. [9].

На даний час багато з аспектів організації обліку виробничих запасів в системі управління сільськогосподарськими підприємствами залишаються недостатньо вирішеними. Серед них можна виділити основні, а саме:

- складність у визначенні справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів, що полягає у використанні підприємствами бартерного обміну, більше того, обміну на неподільні активи [10];

- відсутність комплексного поєднання даних усіх видів обліку підприємства для забезпечення керівництва підприємства необхідною управлінською інформацією;

- низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;

- невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;

- обмеженість контролю використання виробничих запасів.

Для запобігання наведених проблем організації та ведення обліку виробничих запасів доцільно виділити напрями їх вирішення, а саме:

- удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів, оскільки успішне функціонування підприємств залежить, перш за все, не тільки від вдосконалення внутрішньогосподарської діяльності взагалі, а й від того, наскільки розвинута система автоматизації їхньої діяльності;

- обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки та технології виробництва;

- чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств, тобто застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;

- запровадження на підприємстві інформаційних технологій обробки економічної інформації;

- забезпечення строгого порядку приймання, зберігання й витрат сировини, матеріалів та комплектуючих виробів;

- упровадження ефективних форм попереднього й поточного контролю за дотриманням норм запасів і витрат матеріальних ресурсів;

- раціоналізація форм документів, документообігу й усієї системи оформлення, реєстрації та обробки документів.

Висновки з цього дослідження. Кожне підприємство прагне виробляти конкурентоспроможну продукцію та реалізувати її на внутрішньому та зовнішньому ринках, отримати максимальний прибуток і мати стабільне фінансове становище. В досягненні цієї мети беруть участь виробничі запаси, які забезпечують безперервний процес виробництва і в постійно діючому продажі продукції. Виробничі запаси є основною статтею оборотних коштів та основою діяльності підприємства. Достовірний облік їх на підприємстві є невід'ємною частиною управління, без якого неможливе досягнення, як поточних, так і довгострокових цілей підприємства.

Раціональними напрямками вдосконалення обліково-аналітичних процесів щодо впровадження запасів будуть: широке застосування нових програм по автоматизації обліку; забезпечення суворого порядку приймання, зберігання та витрат сировини та матеріалів; ефективний контроль норм та витрат за-

сів; удосконалення форм документів обліку запасів. Такі заходи полегшать роботу обліково-аналітичним працівникам сільськогосподарських підприємств та зменшать імовірність виникнення помилок, розбіжностей у веденні обліку та проведенні аналізу їх використання у виробництві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Овчарик З. Д. Виробничі запаси: облік в сільськогосподарських підприємствах / З. Д. Овчарик. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. Гоголя, 2014. – 131 с.
2. Беляєв Ю. Політична економія [Електронний ресурс] / Ю. Беляєв // ХНЕУ. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/118/50/>.
3. П(с)БО 9 "Запаси" [Електронний ресурс]. – 1999. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
4. Гузь Б. Г. Проблеми обліку виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах / Б. Г. Гузь, В. С. Белозерцев. // Національна металургійна академія України. – 2016. – С. 162–165.
5. Трапезнікова С. Моделі управління запасами підприємства [Електронний ресурс] / С. Трапезнікова // Таврійський агротехнологічний університет. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_4_2013_12_19_20/modeli_upravlinnja_zapasami_pidpriemstva/46-1-0-819.
6. Shmatkovska T. O. Comparison of the process of stocks inflow and outflow in accounting systems of foreign countries and in ukraine in terms of successful management information system formation [Електронний ресурс] / Shmatkovska // Електронне наукове видання «Економіка та суспільство». – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-4/11-stati-4/329-shmatkovska-t-o>.
7. Грунська М. В. Сучасні проблеми організації та ведення обліку виробничих запасів на підприємстві / М. В. Грунська. – ХНЕУ. – 2013. – С. 15–16.
8. Дулембова К. О. Автоматизація обліку виробничих запасів [Електронний ресурс] / К. О. Дулембова. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://nmetau.edu.ua/file/part_4.pdf.
9. Плящечник В. Автоматизація обліку виробничих запасів [Електронний ресурс] / В. Плящечник. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_6_2013_12_19_20/avtomatizacija_obliku_virobnichikh_zapasiv/48-1-0-848.
10. Левченко О. П. Шляхи удосконалення обліку виробничих запасів / О. П. Левченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4. – С. 267–270.